

הרב הגאון רבי ישראל חיים מנשה פרידמאן ראב"ד קיט"ל דסאטמאר

הערות על הסדר בפרק איזהו נשך

ב"ה

ברוך שמו וברוך מעמו, גם ברוך יהיה, ה"ה אהו' תלמיד
היקר הנ' החשוב מו"מ בתו"ש וך השכל וכו', כמר
ברוך ווייס שיחיו לאויט"א.

אחדשה"ט באהבה כמשפט.

הנני להודיעך שיקר מכתבך מלא על כל גדותיו
בד"ת השמחים לב על נכון הגיעני, ומאוד
נהניתי ממנו בראותי שאתה לומד בהתמדה, ומייגע
א"ע בהשכל ודעת להבין דברי הראשונים כמלאכים
אשר מפיהם אנו חיים, ויה"ר מהשי"ת שיתרבי חילך
לאורייתא, ותהיה לאיש גבור חיל בתורה, ויקום
בך ישראל אשר בך יתפאר.

ועתה אבוא על סדר דבריך, כפי אשר ידי יד כהה
מגעת, ואף שאין לי פנאי לעיין היטב בכל
הענינים שכתבת מפאת טירדות שונות אשר סבבוני
פה, וגם הנני מחוסר ספרים, ובפרט על מסכת בבא
מציעא, אעפ"כ אמרתי פטור בלא כלום אי אפשר,
וזה החלי בעזה"י.

מה שהעירות בתוס' דף סד: ד"ה האי קרוב לשכר
ורחוק להפסד, והבאת קושית תוס' רעק"א על
המהרש"א שם, והבאת ע"ז דברי החוות דעת בסימן
קע"ג שמתרץ זה עפ"י הנמוק"י שם. הנה בעת
שלמדנו תוס' זו, למדתי כן בכוונת תי' התוס' שם
שמחלק בין מבוררין לאין מבוררין, עפ"י הנמוק"י,
ואמרתי אז שבזה מתורץ ג"כ קושיית המהרש"א,
שוב מצאתי בפני יהושע שהעיר בכל זה.

ומה שנסתפקת בשיטת רש"י ז"ל בדף ע"ג ע"ב
ד"ה ומבחרי לי' בטבת, אי ס"ל כהתוס' הנ"ל
או לא. הנה המעיין בלשון רש"י ז"ל בדף ס"ד ע"ב
ד"ה רחוק להפסד, יראה להדיא דס"ל ג"כ כהנמוק"י,
דכתב האי דקרוב לשכר ורחוק להפסד הוא רק כשיש
צד ביטול מקח והמעות הלואה, דהיינו כשהפירות
מבוררין, אבל כשאין מבוררין ואין כאן ביטול מקח
אין איסור, אבל בדף ע"ג גבי רבנן דיהבי זוזי אחמרא
בתשרי ומבחרי לה בטבת, שם לא לקחו חבית ידוע.

רק לקחו יין סתם מבעה"ב שיש לו אוצר יין שעשה
אז מענבים ויהבו זוזי בתשרי, אבל לא לקחו אז היין
לבייתם, כי לא ניכר עדיין איזהו טוב, על כן המתינו
עד טבת שאז כבר ניכר ונטלו אז יין טוב מהאוצר,
ועל כן רצה מתחילה לומר דהוה רבית, כי ביש לו
זכי בהו הלוקח משנתן מעות כמ"ש רש"י בדף ס"ג
ע"א ד"ה יש לו ואפשר ששלו החמיץ, ועל זה כתב
רש"י ולא דמי לההיא דלעיל דיש לו חטין דמותר
אעפ"י שהמוכר מקבל עליו כל האחריות, ודומה
ממש להא דדיין דלא יצא השער, וההיתר הוא מחמת
שיש לו, ותי' רש"י דשאני יין שרגיל להחמיץ ושמא
שלו החמיץ, ולא הקשה רש"י ממתיני' דיצא השער
פוסקין אף שכל האחריות על המוכר, דשם מיירי
ביצא השער ואין לו פירות וממילא הלוקח לא קנה
כלום עדיין, וההיתר הוא מחמת אע"פ שאין לזה יש
לזה, וכדאמרין בגמ' ס"ג ע"ב דא"ל מאי אהניתי לי,
ואם כן פשיטא דלא הוי שם רבית אע"פ שהמוכר
מקבל עליו האחריות, ולא שייך לומר שם שמא
שלו החמיץ, משא"כ בהא דדיין דההיתר הוא מחמת
שיש לו, וד"ל. [ועפ"י אפשר להשוות המחלוקת
בין הפרישה להש"ך שם בסי' קע"ג ס"ק כ"ד ולומר
דלא פליגי לדינא, רק הש"ך מיירי כשנתקלקל כל
היין שהיה לו בשעת נתינת המעות, ונתן לו יין אחר
שלקח מהשוק, אז אינו מותר רק אם הלוקח מקבל
עליו יוקרא וזולא, כיון שיש צד ביטול מקח והמעות
הלואה, והפרישה מיירי שהיין טוב שנתן לו הוא ג"כ
מאוצר היין שהיה לו בשעת נתינת המעות, ועל כן
מותר אפילו אם אינו מקבל עליו יוקרא וזולא והכל
על המוכר, כיון דאין כאן צד ביטול מקח].

ומה שהעירות מדברי רש"י ע"ה ע"א גבי הא דאר"י
יש לו סאה לזה עליו כמה סאין, ופירש"י ז"ל
דהואיל בידו לאוכלה. הרי דההיתר ביש לו אינו
מחמת שכבר קנוי ללוקח. לפענ"ד לא דמי, דהתם
בודאי לא קנה המלוה הסאה שיש לו, כיון דלא עשה
שום קנין ובמה יקנה, ואדרבא א"ל שישלם לו בשעת
הגורן, כדאיתא שם במשנה, וההיתר ביש לו שם הוא
רק מכח כיון דיכול ליתן לו תיכף אם רוצה אין כאן
אגר נטר, וקולא הוא דאקילו ביה כיון דסאה בסאה

הוא רק מדרבנן וכמש"כ רש"י שם, משא"כ בפוסק על הגדיש דנותן מעות, ומעות קונות דבר תורה וגם מדרבנן עכ"פ למי שפרע, וא"כ יש להלוקח קנין בהתבואה, (ונפרט כפי מה דמוכח מדברי רש"י ז"ל צנצא מניעא מ"ח ע"ז דחכמים לא הפקיעו קנין מעות לגמרי, רק נתנו להלוקח זכות לחזור, ועד שחזר הרי הוא שלו), ואינו יכול לאכול כל התבואה או למוכרה, ובכמה דברים קיל הלוואת סאה בסאה מפסיקת חטין, כמבואר בשו"ע סימן קס"ג, והטעם כמ"ש הרא"ש בפרק איזהו נשך סימן ס"א, ע"ש, וע"כ הקשה רש"י ז"ל שפיר מהא דיש לו חטין אהא דיינן.

ומה שהעירות בדברי רש"י ע"ג ע"ב ד"ה אסמכתא, כתב שם אלא אסמכתא הוא הואיל ולא קנו מידו. והקשית הלא מבואר בנדרים כ"ז, ומובא בתוס' לעיל ס"ו ע"א, שאפילו קנין של מעכשיו לא מהני רק אם קנו בבי"ד חשוב. לפי דעתי לק"מ מכמה טעמי, חדא דרש"י אינו משועבד לדברי התוס', ואפשר דרש"י סבירא ליה כשיטת הר"ף בפרק גט פשוט, ומובא בר"ן בנדרים שם, דהאי פיסקא ליתא אלא במתפיס זכוותיה ולא בשאר אסמכתות ע"ש. ועי' בפני יהושע בב"מ ס"ו על התוס' הנ"ל, שרוצה ג"כ לחלק בין מתפיס זכוותיה לשאר אסמכתות, ופלא שלא הביא שכן הוא שיטת הר"ף בשם הגאון. ועוד אפשר לומר דכאן סגי בקנו מידו לחוד כיון דגרם ההיזק וחבירו הפסיד על ידו, ועי' בקצות החושן סימן ר"ז סק"ח. ועוד אפ"ל דרש"י כאן עדיפא מיניה נקט הואיל ולא קנו מידו כלל.

ומה שהעירות בדף ס"ו ע"ב גבי הא דאמרינן הדרא והדרי פירא, כתב שם רש"י ז"ל לאחר שלש אם אכלן לוקח. וציין שם בהגהות הגר"א ז"ל דדוקא לאחר ג', דבתוך ג' אינו אסור אלא משום רבית ואבק רבית הוא, ואינה יוצאה בדיינין. (וכ"כ נפלאולא מריפתא על הרא"ש שם, ושאר מפרשים). והקשית ע"ז דהיאך אפ"ל כן בדברי רש"י, הלא רש"י בעצמו כתב שם בסוף העמוד ד"ה הכא הלוואה הוא ומיחזי כרבית שמתחילה בהלוואה בא לו, וכרבית קצוצה דמי, ואין אבק רבית בדבר הלוואה אלא בדבר מכר, עכ"ל. הרי בהדיא דרש"י ס"ל דמטעם רבית יוצאה, וא"כ אין חילוק בין תוך ג' לאחר ג', עכ"ד.

כבר העירו בזה המפרשים. והעירו עוד מדברי רש"י להלן ס"ז ע"א ד"ה הכא נמי לא קץ, וכתב שם, ופליג אדר"ג דאמר לעיל הדרא ארעא והדרי פירי. ואם נחלק בדברי ר"ג בין תוך ג' לאחר ג', א"כ אין הכרח לומר דפליגי. ואין לי כאן ספרים

לענין בהם, וכמדומה לי שבשעת הלימוד אמרתי איזה פירוש בדברי רש"י ז"ל, אבל אינני זוכרו. וכעת נ"ל דאפשר לומר, דגם אם יוצאה מטעם רבית, יש ג"כ חילוק בין תוך ג' לאחר ג', דתוך ג' אף דנחשב רבית מכל מקום כיון דאינו מחויב ליתן לו ומדעת נתן לו בתורת רבית והוא רק אבק רבית אינו יוצאה בדיינין, משא"כ אחר ג' דאינו נותן לו רק משום שחושב שהשדה נחלט לו, כיון שלא שילם לו המעות בסוף ג' וא"כ הו"ל מחילה בטעות ולא הוה מחילה באופן כזה, כיון דיש כאן איסור רבית, וע"כ יוצאה בדיינים, דמעולם לא נתן לו בתורת רבית. וזה אפשר כוונת רש"י ז"ל במה שכתב "הכא הלוואה הוא ומיחזי כרבית, שמתחילה בהלוואה בא לו וכרבית קצוצה וכו'", ולכאורה קשה מש"כ שאין אבק רבית בהלוואה, וגם קושית התוס' מהא דרבינא דלעיל. ולפי הנ"ל אפ"ל דכוונתו במש"כ "וכרבית קצוצה דמי", היינו דדינו כרבית קצוצה שיוצאה בדיינין, אבל לא שהוא ממש רבית קצוצה. וכן מה שכתב "ואין אבק רבית בדבר הלוואה", היינו דדין אבק רבית שאינו יוצאה בדיינין אינו בדבר הלוואה באופן כזה דמיירי כאן, דהיינו לאחר ג' שנים. ומישוב קושיות התוס' מדריבנא דלעיל ומדלקמן, דגם רש"י מודה דמה שאכל קודם זמן הפירעון אינו יוצאה בדיינין.

ומה שהעירות בעיסקא דהו"ל פלגא מלוה ופלגא פקדון אמאי לא הוי רבית דאורייתא כיון דטורח א"ע בפלגא פקדון בשביל ההלוואה. לפע"ד נראה משום דעיסקא לא הוי באמת הלוואה מה"ת, רק כל הממון הוא ברשות הנותן, והמקבל בשכר טרחת התעסקות מקבל חצי מהריוח, ורק חכמים תיקנו שיהא לו דין פלגא מלוה ופלגא פקדון לענין חיוב אחריות, כדאמרינן בפרק המקבל ק"ד ע"ב, אבל לא הוי דין מלוה שיוכל לעשות עם המעות מה שירצה כשאר מלוה, רק הוה ברשות הנותן, כדאמרינן שם, ועל כן לא הוי רק רבית דרבנן.

ומה שנסתפקת בטעמא דמילתא דאמרו בדף ס"ז. האי משכנתא אכל שיעור זוזי מסלקינן לי' אכל טפי לא מפקינן מיני' וכו'. לפע"ד כהצד הראשון שכתבת דהא דא"ר אינה יוצאה בדיינין הוא דוקא כשכבר פרע החוב וצריך לאפוקי מיני' ממונא, אבל אם לא פרע עדיין יכול לנכות לו מה שאכל עבור החוב, ומשו"ה אכל שיעור זוזי מסלקינן לי', אבל אכל טפי לא מפקינן מיני' היינו העורף על הקרן, אבל מה שכנגד החוב יכול לנכות לו (ולא כמ"כ דלא מפקינן מיני' אפי' הקרן), וכ"מ בהדי' בהרמב"ם פ"ו מה"מ, והא דאמרי' דלא מחשבינן משטרא לשטרא, הוא

בכתובות פ"א ע"ב השתא דאמר רבנן לא ליזבין אי זבין ל"ה זבינא.

וע"ד התשו' רע"א שהבאת בתי', שכתב דכיון דהגט חל א"צ שוב להחזירה. הנה מדברי רש"י ז"ל שם בגיטין צ' מוכח לכאור' כדברי הקצוה"ח בסי' ר"ח שהבאת, שכתב שם בפ"י הבעי' ל"מ בה לא ערוה ולא דבר מהו מי כייפינן לי' לאהדורי או לא, משמע דהא לא מבעי' לי' אם הגט הוה גט או לא, דאפי' למ"ד אעל"מ, מ"מ הגט הוה גט גמור כמ"ש התוס' בתמורה ה', משום דאיתקש גירושין למיתה. הרי אף דפשיטא לי' דהגט גט גמור מ"מ מיבעי' לי' אם כופין אותו להחזירה ומוכח כדברי הקצוה"ח. והסבר דבריו נראה עפ"י דהמהרי"ט הידועים, דל"א אעל"מ רק היכא שמתקנין האיסור שעשה במאי דל"מ. וע"כ שפיר כתב הקצוה"ח דאף דהגט הוה גט משום דאיתקש גירושין למיתה, מ"מ לרבא דאמר אעל"מ צריך להחזירה, כיון דעיקר כוונת התורה במה דאסרה לגרש לא הי' מעשה הגירושין רק שתישאר אשתו לעולם, וא"כ במה דכופין אותו להחזירה מקיימין כוונת התורה ומתקנין האי', וע"כ אמרו דלענין זה ל"מ מה שגירש באיסור וצריך להחזירה אף דהגט הוה גט. משא"כ באי' שבדה מלכו כגון שנשבע שלא לגרש, דעיקר האי' שם הוא מעשה הגירושין מה שעובר על שבועתו, וכיון שכבר גירש ועבר על שבועתו שוב לא יתוקן האי' במה שיחזירנה, וע"כ כתבו התוס' דל"א בזה אעל"מ לענין שיהא צריך להחזירה, כיון דהגט הוה גט משום דאיתקש גירושין למיתה, כנלע"ד נכון.

ולתריץ קושיית הפנ"י שהבאת, שהקשה מה מתרץ רבא מדגלי רחמנא גבי אונס כל ימיו בעמוד והחזר קאי, מכלל דבעלמא מאי דעבד עבד, הלא אפי' אי בעלמא כשגירש שלא כדין ל"מ, אפ"ה איצטרך לכתוב באונס כל ימיו, לנתק הלאו דלא יוכל לשלחה דלא לילקו עליו כדאמרי' בתמורה ה', עכ"ד. אפ"ל בפשיטות דאי בכ"מ דאסור לגרש צריך להחזירה, א"כ הו"ל ממילא ניתק לעשה אף אי לא נכתב קרא דכל ימיו, כיון דצריך להחזירה, א"ו צ"ל דבעלמא היכא דגירש שלא כדין א"צ להחזירה, וע"כ צריך גבי אונס לכתוב קרא דכל ימיו לנתקו לעשה.

אמנם נראה דזה תליא בפלוגתא, דהתינח להרמב"ם ז"ל דס"ל דכל לאו הניתן לתשלומין אין לוקין עליו, דהו"ל ניתק לעשה אף אם לא נתקו הכתוב בפ"י, אז י"ל כתי' הנ"ל. אבל להתוס' דס"ל דהיכא דלא נתקו הכתוב בפ"י ל"ה להנתיב, ע"כ

משום דכיון דהפירות של שדה הממושכנת שאכל אין להם שום שייכות לחוב זה הוה כאפוקי מיני' ממונא. עוד הארכת בענין זה להכריח כהצד האחר שכתבת, אבל האמת אגיד לך שאיני מבין ההכרח שלך, ולפעד"נ כמש"כ, ואי"ה פא"פ נדבר עוד.

עוד העירות בדף ס"ח ע"ב בתוס' ד"ה מקום דרגילין להעלות שכר כתף, אבל איני יכול להשיבך כעת ע"ז, כי נאבד ממני אחת מן הניירות של מכתבך ואינו לפני לעיין בו, ואי"ה כשאמצא אותו אשיבך בל"נ אם יהי' לי מה להשיב, או פא"פ נדבר בעזה"י, ואיני רוצה לעכב המכתב יותר.

ועתה אבא על דבריך במכתבך הראשון. ראשונה הבאת קושיית הפנ"י אהא דאמרי' בסוף מס' גיטין צ. א"ל ר"פ לרבא לא מצא בה לא ערוה ולא דבר מאי א"ל מדגלי רחמנא גבי אונס וכו'. והקשה ע"ז הפנ"י הא רבא גופה סבר בתמורה דכל מלתא דא"ר ל"ת אעל"מ, והכא קאמר דמאי דעבד עבד. ומ' הפנ"י דהתם מיירי דוקא היכא דאמר רחמנא בלשון לאו, משא"כ הכא דליכא לאו. והקשית ע"ז הלא שם בתמורה מבואר בהדי' דגם בלאו הבא הכלל עשה סבר רבא אעל"מ. ואמרתי לתרץ דהכא ל"ה לאו הבא מכלל עשה, כיון דלא כתיב האי כי מצא בה ערות דבר אצל ושלחה מביתו, רק אצל לא תמצא חן בעיניו, ואינו תלוי בזה אם גירושין הוה מ"ע או לא כמו שחשבת, וממילא ל"ק מה שחזרת להקשות מהא דאמרי' בב"מ ע' דלנכרי תשיך הוה להבמכ"ע אף דל"ה מ"ע כדאמרי' שם. וקצת ראי' לזה מלשון המשנה דאמרו לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה ערות דבר, ול"א אסור לגרש, מוכח מזה דל"ה איסור גמור, וגדולה מזו כתב הלבוש דהאי לא יגרש הוה רק עצה טובה, ודייק כן מלשון המשנה, ואף שמשאר פוסקים משמע דהוה איסור ממש, מ"מ אפ"ל דכולהו מודו דל"ה עשה גמורה. שוב אחרי אמרי זאת לידידינו הב' משה חיים נ"י, נזכרתי שהחת"ס בחי' למס' גיטין דף ל"ח, גבי כל המשחרר עבדו עובר בעשה, העיר ע"ד הפנ"י אלו, דמאי אולמא אי' לאו מאי עשה, וכ"כ בתשו' חאה"ע סי' קנ"א, (ופלא שגח' לגיטין, גני לא יגרש את אשתו אא"כ מנא נה ע"ד, כתב מדברי הפנ"י). ולכאורה למה לא העיר החת"ס ע"ד הפנ"י מגמ' מפורשת בתמורה דגם בלהבמכ"ע סבר רבא דאעל"מ, וכ"כ בשו"ת נובי"ק חאה"ע סי' ע"ז או ע"ח לדייק כן מגמ' תמורה. ואפ"ל כמש"כ דמגמ' תמורה אין ראיי' לכאן, דל"ה רק איסור בעלמא ולא להבמכ"ע, וע"כ הקשה רק מכח סברא דמאי אולמא, וכדמצינו

איכא מלקות דלא הוה להנל"ע כיון דלא נתקו הכתוב בפ"י, וכאור"א אזיל לשיטתי'.

ומה שהעירות על מה שפ"י רש"י בדף ס"ב ע"ב בד"ה ובדינינו אין מחזירין, וז"ל דאבך רבית הוא כיון דזימנן שאין עושין פירות שהכרמים לוקין, אין זה רבית קצוצה. והקשית דלכאור"א הוא ממש צד אחד ברבית דפליגי ר"י ורבנן. עיין בשמ"ק דף ס"ז ע"א (נד"ה אמר ר"א ה"מא דאמרת לכל טפי לא מפיקן מיני) ותמצא תי' להערתך. וגם י"ל עפ"מ"ש התוס' דהיכא דל"ה בידו גם ר"י מודה דאסור, ואפשר דלא אסור רק מדרבנן כמו סאה בסאה דמשם מביא תוס' ראייתם ואזיל ההיא דלעיל אליבא דר"י כמ"ש בשמ"ק הנ"ל, ועיין ברש"י שם ס"ג ע"ב ד"ה ר"י הוא דאמר צ"א ברבית מותר, שכתב שם כגון זו אם יוקרו הפירות וישלם דמים יש כאן רבית, ואם לא ישלם דמים אלא פירות אין כאן רבית ע"ש, מוכח מדבריו דס"ל ג"כ כהתוס' דהיכא דל"ה בידו גם ר"י מודה דאסור. ובלא"ה ל"ק לרש"י קושייתך, כיון דרש"י כתב דפלוגתא דפליגי ר"י ורבנן בצ"א ברבות אם מותר או אסור, הוא רק ברבית שע"י מכר, אבל לא ברבית שע"י הלואה, ולעיל מיירי ברבית שע"י הלואה.

וע"ד שנסתפקת בישראל ועכו"ם שהם שותפים בבית חרושת או בחנות אם מותר להיות פתוח בשבת. לכאור"א כפי הנראה משו"ע סי' רמ"ה מותר ע"י שיתנו בתחלת בשותפות, ועיין בשו"ת חת"ס או"ח סי' נ"ז דהצריך להעלות בערכאות שלהם כדי שיתפרסם השותפות שיש להעכו"ם חלק. ועיין בשו"ת בית היוצר או"ח סי' ד', ובשו"ת קרן לדוד, בענין אם מותר להשתתף עם מחלל שב"ק, אבל שם חמור יותר שיש ג"כ איסור לפ"ע ומסייע ידי ע"ע דל"ש בעכו"ם. ועיין בשו"ת נוב"י מובא בפת"ש שם.

ואכתוב לך עוד דבר אגדה מה שעלה ברעיוני בעת למדי פרשת השבוע, ומחמת שנראה נכון בעיני ע"כ אמרתי לכותבו, כי אם לא אכתוב אותו כעת לך אז לא אכתוב אותו, כי הננו עצל מאד בענין הכתיבה וגם אין לי פנאי, ורק לכם הנני מוצא א"ע כמחויב לכתוב וד"ל. ידוע הדקדוק שדקדקו המפרשים למה כתיב את הברכה אשר תשמעו ולא כתיב אם תשמעו כמו דכתיב גבי קללה אם לא תשמעו. ורש"י ז"ל פ"י על מנת שתשמעו. ונראה לפרש דהנה ידוע דבכל תנאי דאם, אין המעשה חל עד שנתקיים התנאי רק אם אומר מעכשיו דאז

מדברי התוס' ב"מ ס"א ע"א, דאהא דמקשה שם הגמ' ולוקמא ברבית ואונאה לעבור עליו בשני לאוין, הקשו בתוס' ולוקמא בגזל גופא לעבור עליו בב' לאוין, ותי' משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה, עכ"ד, מוכח מדבריהם דהיכא דלא לקי ל"ש לעבור עליו בב' לאוין, וא"כ מדמקשה הגמ' ולוקמא ברבית ואונאה לעבור עליו בב' לאוין, עכצ"ל דברבית ואונאה לקי אף דניתן לתשלומין, משום דלא נתקו הכתוב בפ"י לעשה, עיי"ש בפנ"י ומהרש"א. וא"כ הדרא קושיית הפנ"י לדוכתא דאיצטריך לכתוב באונס קרא דכל ימיו כדי לנתקו לעשה.

אמנם נראה דלהתוס' לשיטתייהו בב"מ שם דס"ל דהיכי דליכא מלקות ל"ש לומר דלוקמי בלאו לענין חומר האיסור בלבד, י"ל כתי' הפנ"י, דעכ"ח הך קרא דאונס מיירי שגירש בלי ערות דבר, דאי בערוה הרי אינה אשה הראוי' לו ול"ש לומר ולו תהי' לאשה, ועכ"ח שגירשה בלי ע"ד, וא"כ קשה ל"ל קרא דלא יוכל לשלחה גבי אונס, הא כל אשה אסור לגרשה בלי ע"ד, וליכא למימר דקרא דלא יוכל לשלחה קאתי לאיסור לאו, דבכל הנשים ליכא לאו לגרשה בלי ע"ד ובאונס איכא לאו, דהא לשיטת התוס' היכא דליכא מלקות ל"א דאתי לאוקמי בלאו לחומר האיסור לבד, ובאונס ליכא מלקות דהוה להנל"ע, וא"כ לא ליכתוב לא הלאו ולא הניתוק דכל ימיו, ואיסורא הוה ידעינן מקרא דכי מצא בה ערות דבר. א"ו דבשאר נשים לאו בעמוד והחזר קאי, וע"כ איצטריך באונס קרא דכל ימיו בעמוד והחזר. וכ"ז ניחא לשיטת התוס' בב"מ הנ"ל, אבל לשיטת הרמב"ם הנ"ל דס"ל דברבית ואונאה ליכא מלקות משום דהו"ל לאו הניתן לתשלומין והוה נל"ע, ואפ"ה פריך הגמ' בב"מ הנ"ל ולוקמא ברבית ואונאה לעבור עליו בב' לאוין, הרי מוכרח לדידי' דאפי' היכא דליכא מלקות שייך לאוקמי בלאו לענין חומר האיסור, וא"כ ל"ל לדידי' כתי' הפנ"י דראיית הגמ' דל"ל קרא דלא יוכל לשלחה באונס כיון דסוף סוף מלקות ליכא ואיסורא הוה ידעינן מקרא דכי מצא בה ע"ד כמו בכל הנשים, דהא איכא למימר דלא יוכל לשלחה אתי לאוקמי באונס בלאו אף דליכא מלקות לחומר האיסור, ועכצ"ל להרמב"ם דראיית הגמ' הוא כמש"ל, וא"כ יהי' מכאן ראי' לשיטת הרמב"ם דברבית ואונאה ליכא מלקות דהוה להנל"ע אף דלא נחקו הכתוב בפירושו. אמנם התוס' לשיטתייהו ליכא מכאן שום ראי', וע"כ ס"ל שפיר דברבית ואונאה

וזה פי' הכתיב ראה אנכי נותן לפניכם היום, דהיינו בעה"ז, ברכה, ומפרש את הברכה אשר תשמעו, ע"מ שתשמעו, וכל האומר ע"מ כמעכשיו, וע"כ די הקבלה שמקבלין עליהם לשמור ולקיים, אבל הקללה הוא רק אם לא תשמעו דהיינו שעברו כבר בפועל ח"ו שכן הדין בתנאי דאם, כמש"ל. וזה אפשר ג"כ הכוונה במה דאחז"ל דלטובה הקב"ה מצרף מה שעתיד לעשות, אבל לפורענות ח"ו אין הקב"ה דן אלא באשר הוא שם, וד"ל.

כבר הארכתי יותר מדאי, ותסלח לי על איחור תשובתי אליך, ואסיים מכתבי בדשה"ט באהבה ובברכת כתוח"ט וכט"ס.

כ"ד ידידך הנאמן דוש"ט כהי"מ ומצפה לשמוע ולהשמיע בשו"ט אמיתיות ולישועת ה'.
יום ועש"ק לס' נותן לפניכם היום ברכה, תשכ"ז לפ"ק.

ישראל חיים מנשה פרידמאן

חל למפרע וכמבואר בפ' מי שאחזו בגיטין. ובע"מ ישנו מחלוקת אם הוא כמעכשיו או לא והוא בכמ"ק בש"ס. והנה רש"י ז"ל פי' ברכה וקללה האמורות בהר גריזים ובהר עבל, והברכות בהר גריזים הי' בלשון שלילית, דהיינו ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה, וכן בכולם, ולכן אם הי' הקב"ה אומר בלשון אם תשמעו, א"כ לא הי' מגיע לישראל הברכה רק אחר מיתה, כי התנאי אשר לא יעשה פסל וכן כולם לא נתקיים רק אחר שעברו כל ימיו ולא עשה, ולכן אמרה התוה"ק את הברכה אשר תשמעו, דהיינו ע"מ שתשמעו כפי' רשיז"ל, וכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו, כדפסקינן בשו"ע אה"ע ס"י קמ"ג, וממילא מגיע לישראל הברכה אף בעוה"ז דבתנאי דע"מ שהוא בשב ואל תעשה קיי"ל דמותרת לינשא מיד אף קודם שנתקיים התנאי, ולשיטת הרמב"ם אף בקום ועשה אם התנאי בידה לקיים, וכמו כן כאן שהתנאי בשוא"ת, וגם בידם לקיים, ממילא מגיע לישראל שפיר ברכות והצלחות גם בעוה"ז לכו"ע.

אם תמצא שגיאיות בדברי נא לדון אותי לכף זכות כי לא היה לי פנאי לעיין הרבה, מסור נא פריסת שלום לבית בשמי לידידי חבירך שם ואמור להם שאי"ה אכתוב לו ג"כ תשובה בלי נדר, ונא להטמין את מכתבי בעבורי, וד"ל.
הנ"ל

יום ב' שופטים. לא רציתי להניח המכתב בתיבת הדואר כאן בעש"ק אחצ"ה" וחסבתי שאתנו אחר שב"ק בהדואר ושכחתי שגם ביום ב' אינו הולך הדואר, ואי"ה מחר ביום ג' אנו נוסעים מכאן בעזהשי"ת בשטומ"צ ע"כ אניחו כבר בנויארק על הדואר בעזהשי"ת כי כפי ששמעתי נשארים אתם עוד ב' וג' שבועות.

(6) נראה מזה דעת הראש"ד שליט"א להחמיר ליתן צני דואר עש"ק אחצ"ה, עי' בסימן רמ"ו ודו"ק.

